

ดีบี อังกณา ต่ออายุราชการหลาน ฝ.ศ.

DB Angkana คือฟอนท์ที่จัดทำขึ้น
เพื่อเชิดชูแบบตัวพิมพ์ชั้นครู ‘ฝรั่งเศส’
ซึ่งจะมีอายุครบ 100 ปี ในปี พ.ศ.2556

ย้อนหลังไปในปี พ.ศ.2456 มีแบบตัวพิมพ์สยามชุดหนึ่งปรากฏให้เห็นครั้งแรกในหนังสือ *อัสสัมชัญอุโฆษสมัย* เป็นที่รู้จักกันในชื่อ “ฝรั่งเศส” และนิยมเรียกย่อ ๆ ต่อมาว่าตัว ฝ.ศ. ชื่อ ฝรั่งเศส นี้เข้าใจว่าน่าจะได้ออกมาด้วย 2 เหตุผล, ประการแรก ตัวเรียงพิมพ์ตะกั่วฝรั่งเศสถูกสร้างขึ้นภายใต้การกำกับดูแลของ หลุยส์ รมิเออ ผู้จัดการโรงพิมพ์อัสสัมชัญยุคนั้น และประการที่สอง แม่ทองแดงที่ใช้หล่อตัวพิมพ์ชุดแรกนั้นทำมาจากประเทศฝรั่งเศส.

น่าเสียดายที่ยังไม่มีหลักฐานชี้ชัดว่าใครกันแน่เป็นคนออกแบบตัว ฝ.ศ. แต่เนื่องจากหลุยส์ รมิเออ เคยผ่านวิชาการพิมพ์จากฝรั่งเศสมาก่อน เขาจึงน่าจะมีส่วนร่วมอย่างมากต่อรูปแบบของตัวพิมพ์ ฝ.ศ. ทั้งรูปแบบของชุดตัวอักษรที่เข้าใกล้ตัวพิมพ์ลาตินมากอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน และการแก้ปัญหาคู่สับสนด้วยฝีมือชั้นเทพ.

ฝ.ศ. เป็นตัวพิมพ์ไทยชุดแรกที่น่าเส้นหนักเบาแบบอักษรลาตินโบราณมาใช้. เส้นแนวตั้งจะหนัก ส่วนเส้นแนวนอน (รวมทั้งเส้นรายละเอียดปลีกย่อย เช่น หัวอักษรหรือ เส้นหยักเฉียง) จะใช้เส้นบาง. ถ้าถามว่าอักษรตัวใดบ้างที่ถือเป็นนวัตกรรมของตัวพิมพ์ ฝ.ศ.? เพื่อความเป็นระบบผมขอคัดมาอธิบายเป็นกลุ่ม ๆ ได้ดังนี้

ก, ค, ด

ก ถือเป็นตัวพิมพ์ชุดแรกที่เปลี่ยนเส้นปาก ก จากเส้นหยักเฉียงเข้า-ออก ไปเป็นเส้นขีดแนวนอนสั้น ๆ วางพาดเกยเส้นหน้า. วิธีการนี้น่าจะได้รับอิทธิพลมาจากตัว f หรือ t.

ค จงใจออกแบบให้เส้นค้อยู่ในแนวโค้ง แทนที่คจะลากเฉียงไปบรรจบเส้นฐานแล้วขีดตั้งตรงขึ้นมาเป็นเส้นหน้าแบบตัวพิมพ์ก่อนหน้าที่เลียนวิธีการเขียน. วิธีนี้ทำให้เส้นหน้าของ ค กลายเป็น 2 ช่วง คือขีดขึ้นตรง ๆ (ย้อนรอยแนวเส้นคอ) แล้วตีโค้งเป็นเส้นบนไปบรรจบเส้นหลัง. วิธีเก็บหัวไว้กับเส้นหน้านี้นอกจากดูเข้าชุดกันได้ดีกับอักษร ก แล้ว ยังช่วยให้มันดูโปร่งกว่า ค แบบมีหัวอยู่กลางตัว.

ด จุดแตกต่างจาก ค ทั่ว ๆ ไป คือ ได้เลื่อนจุดบรรจบระหว่างเส้นคอกับเส้นหน้าจากเดิมที่อยู่บนเส้นฐานขึ้นไปเล็กน้อย. วิธีการนี้นอกจากจะยังคงรักษาสไตล์ตัวอักษรที่มีเส้นหน้าแนวโค้งไว้ได้อยู่ ยังทำให้มุมบรรจบกว้างขึ้นซึ่งช่วยไม่ให้เกิดจ้ำที่ฐาน. ส่วนหัวของ ด ถูกเปิดออกช่วยให้ดูโปร่งขึ้น.

The first Thai metal-type font that took on characteristics of Latin letterforms was Frang Ses. The name refers to France — from where the copper mould of the font was made— and subsequently was shortened to “For Sor.”

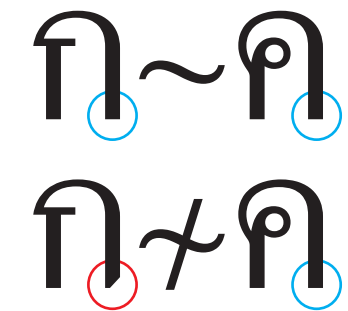
For Sor’s thick and thin strokes signified the first attempt at breaking away from traditional Thai even-width glyphs. Another notable Latin influence was appearance of the serif on some of its letters like ช and ข.

With its clever glyph design, For Sor was able to effectively resolve the conflict between “Confusing Couples” such as ช-ช or ค-ค. Boosted by readability and fresh new looks, it won wide acceptance; a popularity that led to the development of Regular, Bold and Italic styles in a range considered extensive in those days.

During the 1990s a highly functional For Sor spin-off was available as UPC Angsana which really took off after Microsoft acquired it for their Windows operating system. UPC Angsana became a cliché font for practically everything, from simple letters to serious documents of businesses and government agencies.

The popularity of UPC Angsana ended with the arrival of Unicode as its glyphs were not readily transferable to the new standard. Another factor that dealt it a death blow was a government order in 2010 barring the public sector from using UPC fonts due to copyright reasons.

DB Angkana is the latest attempt at reviving this legacy font as well as rectifying its previous shortcomings. Improvements include: flexibility for tracking and kerning; positions of off-base-line vowels and tone marks are digitally tied to their corresponding consonants so that the tracking of a text line can be freely expanded without the problem of the characters flying apart; and the relative sizes of its Roman and Thai glyphs are adjusted to provide even colour on a type block. Copyright issues are no longer a concern since DB Angkana’s user license has been offered unconditionally free of charges to all government agencies.

จะเห็นได้ว่า เมื่อเทียบ ค-ค ดูแล้วจะแยกแยะกันได้ง่ายโดยไม่สับสนเลย เพราะว่า ค มีเส้นหน้าตั้งสูงกว่า ค. ค มีค้อยู่ในแนวเส้นหน้า ส่วน ค มีค้อยู่ในแนวกลาง ทำให้ ค ดูโปร่งกว่า ค. ไป ๆ มา ๆ ตัวพิมพ์ชุดนี้ ค จะดูคล้าย ก มากกว่า ค ด้วยซ้ำ! โดยเฉพาะเวลาช่างเรียงตัวจะกำใช้งานจะเห็นมันกลับซ้ายเป็นขวา! นี่น่าจะเป็นสาเหตุที่ปลายขาหลังอักษร ก ถูกตัดเฉียงไม่เหมือน ค (หรือ ค, ต, ท ฯลฯ) ที่ขาหลังตัดแนวนอนเสมอเส้นฐาน. การตัดขา ก ให้เฉียงนี้ช่วยให้เวลาช่างเรียงหรือตัวตะกั่ว ฝ.ศ. ที่ใช้งานแล้วเก็บเข้าที่เดิมจะได้ไม่สลับเอาไปใส่คอกวายแล้วเอากวายไปยึดลงในถ้ำ!

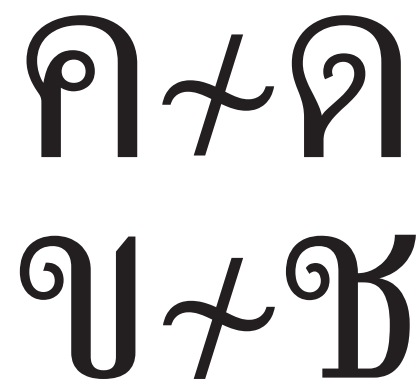
ข, ช, ซ

ส่วนหัวที่เป็นขมวดม้วนทุกตัว ถูกจัดระเบียบใหม่ให้ลากลงมาเชื่อมต่อกับเส้นหน้าโดยตรง ไม่มีการหักเฉียงย้อนกลับมาหาเส้นหน้าอย่างตัวพิมพ์ยุคก่อนหน้า (ที่เลียนวิถีเขียนดั้งเดิม.) หัวขมวดม้วนทุกตัว (รวมทั้งหางม้วนของ ใ) ส่วนถูกเปิดคลายออกแบบหัว ค เพื่อให้ดูโปร่งขึ้นและไม่เป็นจ้ำ (จากความบวมพองของกระดาษหรือการพิมพ์) ได้ง่าย.

ข มีเส้นล่างโค้ง ส่วน ช มีเส้นล่างเป็นขีดยาวยื่นล้ำไปข้างหน้า อีกทั้งเส้นหลัง ช ยังเป็นหยักโค้ง (คล้ายเส้นหน้าตัว ย ทั่วไป) ช่วยให้มันดูแยกแยะจาก ข ได้อย่างวิเศษ.

บชชค

ตัวอย่างอักษรบางตัว
ในฟอนท์ DB Angkana ที่เปิดหัวเหมือน
ตัว ฝ.ศ. ยุคแรก เพื่อให้ดูโปร่งตา

กขขคคขงจจขชฌญฎฐฏฒณตถทธนบป

DB Angkana

กขขคคขงจจขชฌญฎฐฏฒณตถทธนบป

DB Angkana Bold

จ ฎ ฐ

จ, ฎ

จ จงใจเปลี่ยนเส้นคอและเส้นหลังจากที่เคยเขียน
หยักแหลมตั้งบนฐาน (ทำให้เกิดจำหมิงง่าย) มาเป็น
เส้นคู่ขนานฐานโค้งแบบตัว ข.

ฐ ให้สังเกตหยักด้านล่างถูกลดหยักเหลือเท่า ฎ ซญา
ไม่เหมือน ฎ ปฎัก. ถ้าไม่ใช่ข้อผิดพลาดก็ถือเป็นความ
ชาญฉลาดของนักออกแบบ พ.ศ.2456 เพราะถึงจะหยัก
ไม่ครบตามมาตรฐานการเขียน แต่ในแง่การใช้งานเป็นตัวพิมพ์
แล้วมันไม่มีวันดูสับสนเป็นตัวอื่นไปได้ และยังช่วยลดทอน
รายละเอียดที่ไม่จำเป็น ช่วยให้ตัวพิมพ์ดูสะอาดตาขึ้น.

ล, อ, ย

ล สังเกตเส้นกลางของมันเปลี่ยนโหม่งหน้าไปแล้ว
จากเส้นที่เคยหักขึ้นจากหัวเข้ากลางตัวแล้วพุ่งลงฐาน
กลายเป็นเส้นโค้งเชื่อมเส้นหน้า (ที่ถูกจัดระเบียบให้ตั้ง
เหมือน ก, ค ฯลฯ) เข้ากับเส้นหลัง.

อ, ย ทำนองเดียวกับ ล. เส้นฐานของ อ, ย ที่เคยแบน
มาหลายศตวรรษได้ถูกปรับปรุงเป็นโค้งทั้งคู่ (เข้าใจว่า
น่าจะได้รับอิทธิพลมาจากตัว c, e, o ฯลฯ)ผมได้ถืออักษร
อ-ย คู่นี้เป็นอักษรครุในการทำตัวเนื้อไทย ว่ากรรมมีเส้นฐาน
สไลด์เดียวกัน.

ล อ ย **บริดลีย์เฮลีย์ม**
ล อ ย **ธงสยาม**
ล อ ย **ฝรั่งเศส (ฟ.ศ.)**

ษ มนุษย์
ษ มนุษย์

บ, ป, ษ

อักษรกลุ่มนี้เส้นกึ่งขึ้นไปข้างหน้าอย่างชัดเจน ซึ่ง
ไม่พบในตัวบริดลีย์เฮลีย์มยุคแรก ๆรวมทั้งตัวธงสยามที่
เกิดขึ้นก่อนหน้า (น่าจะได้รับอิทธิพลมาจากตัว B, D, E
 ฯลฯ). โดยเฉพาะการซ่อนหางตัว ษ หออยู่ในลำตัวเป็นเส้นนั้น
ถ้าผู้ออกแบบไม่เคยพบเห็นวิธีการเขียนแบบนี้มาก่อน
ย่อมถือเป็นความหลักแหลมในการแก้ปัญหาของไฟ
หลังตัว ษ.

รวมความแล้วตัวกะกั้ว ฟ.ศ. คือสิ่งประดิษฐ์ที่สมบูรณ์
พร้อมแทบไม่มีที่ติ ทั้งประโยชน์ใช้สอยเพื่อการอ่าน และ
สุนทรียภาพเมื่อเห็นเป็นตัวศิลปะ. แม้แต่อาจารย์อังคาร
กัลยาณพงศ์ ศิลปินแห่งชาติผู้ล่วงลับไปแล้วยังเคยนำตัว
กะกั้ว ฟ.ศ. ที่ท่านชอบมาแต่งเป็นกลอน.

ตัว ฟ.ศ. เป็นตัวเนื้อที่พัฒนาไปมากตลอดยุค
ตัวเรียงพิมพ์กะกั้วของมัน โดยเฉพาะมีน้ำหนักให้เลือกมาก
ที่สุด ทั้งตัวปรกติ, ตัวเอน, ตัวอ้วน (หมายถึงตัวหนา) และ
ตัวคำ (หมายถึงตัว Extra Bold). ด้วยประสิทธิภาพของมัน
ทำให้สามารถก้าวฝ่าเทคโนโลยีมาได้ทุกยุค จากตัวกะกั้ว,
ตัวโลโนไทพ์, ตัวเรียงพิมพ์ด้วยแสง (ตัวคอมพิว),จนถึง
ตัวพิมพ์ดิจิทัล. อย่างไรก็ตามก็กลับพบว่า ฟ.ศ. ยุคหลัง ๆ
ถูกเปลี่ยนแปลงไปไม่มากนัก, เช่น DB Narai ที่ผมออกแบบ
ให้เป็น ฟ.ศ. ยุค PostScript ที่จะใช้โตแคเอนก็ได้นั้น
ผมได้จัดการขาหลัง ก ที่เคยตัดเฉียงมาแต่เก่าก่อนให้
ตัดนอนตามแนวเส้นฐานอย่างตัวอื่น ๆ จะได้ดูเกลี้ยงเกลา
เวลาใช้ขนาดใหญ่เป็นตัวพาดหัว.

ลูกหลาน ฟ.ศ. ที่กลายเป็นฟอนท์มหาชนของยุค
PostScript คือ UPC Angsana เนื่องจากเหตุผล 2 ประการ.
ประการแรก UPC Angsana แทบไม่ต่างจากฟอนท์ ฟ.ศ.
ยุคคอมพิวก่อนหน้า ผู้ใช้ (ซึ่งเป็นทั้งผู้อ่านด้วย) จึงรู้สึก
คุ้นชินที่จะใช้. ประการที่สอง UPC Angsana เป็นฟอนท์

ผฝพฟภมยรฤฎภวศษสหพอย ๐๑๒๓๔๕๖๗๘๙

ผฝพฟภมยรฤฎภวศษสหพอย ๐๑๒๓๔๕๖๗๘๙

ที่บริษัทผู้จัดทำขายลิขสิทธิ์ให้ Microsoft นำไปใช้กับ
Microsoft Word, Excel ฯลฯ, ‘อังศนา’ จึงเข้าไปอยู่ใน
รายงานคุณลูกค้าส่งครูไปจนถึงรายงานคุณพ่อคุณแม่ส่ง
เจ้านาย! เธอกลายเป็นตัวพิมพ์ยอดนิยมทั้งของภาครัฐและ
เอกชน เพราะอ่านแสนง่ายแม้ส่งผ่านแฟกซ์! เนื่องจากเธอ
ซึมเข้าหยักสมองคนไทยมานานแล้ว ทั้งตำราเรียน นิตยสาร
โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ. อย่างไรก็ตาม ในช่วงเปลี่ยน
ถ่ายเทคโนโลยีสู่ฟอนท์ OpenType การโยกย้าย UPC
Angsana จากตาราง ASCII ของฟอนท์ PostScript เดิม
ไปอยู่บ้านใหม่ตาราง Unicode นั้น ได้เกิดความคลาดเคลื่อน
ทางเทคโนโลยีต่อเส้นรอบรูปอักษรไทยส่วนใหญ่ของ
UPC Angsana (ไม่ใช่ human error) ทำให้ไม่สามารถใช้
Angsana เป็นตัวพาดหัวใหญ่ได้.

อยู่มาวันหนึ่ง ใครไม่รู้ (ผมขี้เกียจไปจำ) ออกคำสั่ง
ให้ใช้ฟอนท์แห่งชาติ 13 ฟอนท์เป็นตัวราชการแทนฟอนท์
อื่น ๆ รวมทั้งฟอนท์ตระกูล UPC ด้วย. ทำให้ UPC Angsana
โดน early retire ออกจากราชการด้วยข้อกล่าวหาว่า
เป็นฟอนท์ต่างชาติ! ก่อนเกิดเรื่องนี้มีนักข่าวจาก
หนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งโทรมาสัมภาษณ์ขอความเห็นผม
เขาเล่าให้ฟังว่าคุณพระชา สุวัธนนท์ (เพื่อนของผมที่เคย
เขียนเชิดชูตัว ฟ.ศ.ไว้) ได้ให้ความเห็นต่อกรณีนี้อย่าง
ได้อารมณ์ว่า ‘เป็นเรื่องเหลวไหลสิ้นดี’.

ในความเห็นของผมแล้ว แบบตัวพิมพ์ตระกูล ฟ.ศ.
ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรม, เป็นสิ่งประดิษฐ์ขั้นเทพที่ได้
รับใช้สังคมไทยมาอย่างยาวนาน แม้อาจมีหลักฐานยืนยัน
ในภายหลังว่าผู้ออกแบบมีเพียงคนเดียวคือชาวฝรั่งเศสที่

ชื่อ หลุยส์ รมิเออ ก็ตาม. มันไม่ต่างอะไรจากทองหยิบ
ฝอยทอง ขนมพื้นบ้านไทยที่ชาวโปรตุเกสนำมาเผยแพร่.
ที่เหลวไหลไปกว่านั้นคือฟอนท์กลุ่มนี้ถูกแก้ไขให้พิมพ์
เลขไทยได้โดย(มัก)ง่ายจากตำแหน่งเป็นเลขอารบิกแทน!
เช่นนี้แล้ว เราคงถึงวันสิ้นโลกในวันที่ ๑๒ December
๒๐๑๒!!!

เนื่องจากในปี 2556 เป็นปีที่แบบตัวพิมพ์ ฟ.ศ.
จะมีอายุครบ 100 ปีพอดี ผมจึงใช้โอกาสนี้ทวงความนิยม
ลูกหลานตระกูล ฟ.ศ. ให้กลับคืนมา ด้วยมาตรการทั้งด้าน
การออกแบบและด้านลิขสิทธิ์ควบคู่กันไป. ในด้านการ
ออกแบบ เริ่มจากการนำ UPC Angsana ที่คนรู้จักกันดี
อยู่แล้วมาปรับปรุงเส้นรอบรูปอักษรให้เรียบร้อย *โดยคงเอา
ข้อดีของตัว ฟ.ศ. ยุคโบราณผสมเข้าไป* รวมทั้งปรับปรุง
ช่องไฟใหม่. ที่สำคัญคือ ได้ทำการตรึงรูปร่างและ
วรรณยุกต์การันต์ให้อยู่กับอักษร ก-ฮ ในทุกกรณี (ทำด้วย
feature ที่เรียกว่า Ligature) เมื่อเราใช้โปรแกรม Illustrator
จะสามารถตั้งค่า tracking ให้ขยายเพิ่มช่องไฟฟอนท์ ฟ.ศ.
ตัวใหม่นี้เท่าไรก็ได้ โดยที่รูป สระ วรรณยุกต์ จะไม่กระเด็น
หลุดจากอักษร (ที่มันก้ำกั้มอยู่) เหมือนอย่างฟอนท์ทั่ว ๆ ไป.
ในส่วนของอักษรลาตินที่อยู่ใน UPC Angsana เดิม ซึ่งดู
ตัวเล็กไม่ได้สัดส่วนกับอักษรไทย ก็ได้ทำการขยายช่วยขึ้น
อีกเล็กน้อย.

ในด้านลิขสิทธิ์ได้ยกฟอนท์ ฟ.ศ. ใหม่นี้ให้เฉพาะ
ภาครัฐโหลดไปใช้ฟรีได้ในทุกกรณีโดยไม่ต้องคิดปัญหา
ลิขสิทธิ์ เพราะแม้แต่ตัวอักษรลาตินที่อยู่ใน UPC Angsana
เดิม ทำไว้เป็นตัว Times ก็ได้ปรับปรุงแก้ไขทั้งรูปอักษร
และสัดส่วนระหว่างตัวนำกับตัวตามเสียใหม่เป็นที่
เรียบร้อยแล้ว.

ผมจงใจตั้งชื่อ ฟ.ศ. ใหม่ตัวนี้ว่า DB Angkana
เหตุผลแรกคือ มันฟังดูคล้าย Angsana แต่ไม่ใช่. อีกเหตุผล
คือ เพื่อเป็นฟอนท์ที่สอนให้คนกลับไปเรียนรู้คุณค่าดั้งเดิม
ของตัว ฟ.ศ. ชั้นครูในปี พ.ศ.2456.

*คุณครู อังคณา หลาน ฟ.ศ. คนนี้จึงสามารถกลับ
เข้ารับราชการต่อได้แล้ว ส่วนว่าใครจะดึงตัวไปใช้ในงาน
ภาคเอกชนก็ต้องซื้อตัวครับ!*